

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ**

**ИНФОРМАЦИЈА
ЗА УСЛОВИТЕ ЗА ПРЕСТОЈ И ОСТВАРУВАЊЕТО НА
ПРАВАТА НА ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА**

Скопје, јули 2008 година

ВОВЕД

Со Законот за кривичната постапка, утврдени се условите кога се определува притворот како мерка за обезбедување присуство на обвинетиот во функција на ефикасно водење на кривичната постапка. Мерката притвор со решение ја определува истражниот судија кога постои основано сомнение дека е сторено кривично дело, а осомничениот се крие или не може да се утврди неговиот идентитет или ако постојат други околности кои укажуваат на опасност од бегство; ако постои основан страв дека осомниченото лице ќе ги уништи трагите на кривичното дело или ако околностите укажуваат дека ќе ја попречува истрагата со влијание врз сведоците, соучесниците или прикривачите; и ако особени околности го оправдуваат стравот дека ќе го повтори кривичното дело, или ќе го доврши обиденото дело или дека ќе го стори кривично дело со кое се заканува.

Мерката притвор, согласно подзаконскиот акт кој го донесува министерот за правда, во Република Македонија се спроведува во одделенијата за притвор во казнено-поправните установи во: Битола, Гевгелија, Охрид, Прилеп, Скопје и Тетово, а во тек е реконструкција на притвореничките капацитети на Затворот Струмица каде во иднина ќе се извршува мерката притвор за подрачјето на надлежните основни судови.

Постапувањето со лицата на кои им е изречена мерката притвор е уредено со одредбите на членовите 193 – 197 од Законот за кривичната постапка, со кои помеѓу другото се загарантирани одредени права за притворените лица.

Имено, при издржувањето на притворот не смее да се навредува личноста и достоинството на притвореното лице и спрема притвореникот може да се применуваат само ограничувања што се потребни да се спречи бегството и договор што би можел да биде штетен за успешното водење на постапката. Во иста просторија не можат да бидат притворени лица кои не се од ист пол, а притвореното лице има право да бара мерката притвор да ја издржува во индивидуална просторија.

Со одредбите на Законот определено е дека притворените лица имаат право на осумчасовен непрекинат одмор во време од 24 часа и дека им се обезбедува движење на отворен простор во затворот најмалку два часа дневно. Исто така, притворените имаат право да се хранат на свој трошок, да носат своја облека и да се служат со свои постелнини, на свој трошок да набавуваат книги, весници и други работи што им одговараат на нивните редовни потреби, доколку тоа не би било штетно за успешно водење на постапката, за што одлучува судот што ја спроведува истрагата. Во однос

на посетите на лицето на кое му е изречена мерката притвор, по одобрение на истражниот судија што ја спроведува истрагата и под негов надзор или под надзор на лице кое тој ќе го определи, можат, во границите на куќниот ред, да го посетуваат блиски роднини, а по негово барање лекар и други лица.

Притворените лица можат да се допишуваат со лица надвор од затворот со знаење и под надзор на органот што ја спроведува истрагата. Овој орган може да забрани испраќање и примање писма и други пратки штетни за водењето на постапката, меѓутоа испраќањето на молба, поплака или жалба не може да се забрани никогаш.

Со оглед дека извршувањето на мерката притвор претставува и лишување од слобода со ограничување на слободата на движење за определеното време, законодавецот помеѓу другото го утврдил и контролниот механизам – надзор, како средство за следење на постапувањето со притворените лица и преземање дејствија доколку се повредат некои од загарантираните права на оваа категорија граѓани. Во тој контекст, со Законот е определено дека покрај контролната улога на Европскиот комитет за превенција од тортура, надзор над притворените лица врши претседателот на надлежниот првостепен суд.

Едновремено, со Законот е определено дека претседателот на судот, истражниот судија и народниот правобранител можат да ги посетуваат притворените лица во кое било време, да разговараат со нив без присуство на службени лица и да примаат поплаки од овие лица.

ПРАВНА РАМКА ЗА ПОСТАПУВАЊЕ НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ

Покрај основот содржан во членот 197, став 4 од Законот за кривичната постапка, според кој Народниот правобранител може да ги посетува притворените лица во кое било време, да разговара со нив без присуство на службени лица и да прима поплаки од овие лица, надлежноста на оваа институција во однос на заштитата на правата на оваа категорија граѓани е определена и со одредбата на членот 31 од Законот за народниот правобранител.

Имено, Народниот правобранител ги следи состојбите на почитувањето и заштитата на уставните и законските права на лицата во органите, организациите и установите во кои слободата на движење е ограничена особено на приведените, притворените и лицата кои издржуваат казна затвор или воспитно-поправна мерка во казнено-поправните и воспитно-поправните установи. Ваквата законска функција, оваа институција ја остварува со посети и увиди без претходна најава или одобрение, а со

лицата сместени во казнено-поправните установи разговара без присуство на службени лица. Во овој контекст, значајно е да се истакне дека Народниот правобранител ја гарантира тајноста на комуникацијата со притворените лица на начин што нивните претставки и одговорите на Народниот правобранител што се доставуваат во затворен плик, не смеат да се отвараат или да бидат предмет на проверка од службените лица.

СОГЛЕДУВАЊА ОД ОСТВАРЕНИТЕ ПОСЕТИ НА ОДДЕЛЕНИЈАТА ЗА ПРИТВОР ВО КАЗНЕНО - ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ

Согласно утврдената Програма за работа за 2008 година, Народниот правобранител во текот на втората половина на месец јуни 2008 година ги посети одделенијата за притвор во казнено - поправните установи. Целта на посетата беше во функција да се согледаат условите за престој и постапувањето со притворените лица во рамките на надлежноста на Народниот правобранител.

ЗАТВОР СКОПЈЕ

Одделението за притвор во Затворот Скопје функционира во простории изградени пред повеќе од 30 години. Иако во изминатиот период повеќепати е интервенирано во однос на подобрувањето на условите за престој, очигледна е констатацијата дека просторните капацитети се далеку под неопходните стандарди. Несоодветните просторни капацитети и нехуманите услови за престој не може да го променат и фактот дека се најавени активности за реновирање на постојните објекти и изградба на нови притворенички простории.

Капацитетот на притвореничкиот дел на оваа казнено - поправна установа изнесува 120 кревети за извршување на мерката притвор за лица од машки и женски пол, при што континуирано е присутна пренатрупаност. Во моментот на посетата бројната состојба изнесуваше 177 лица од кои 173 од машки и 4 лица од женски пол. Според националната припадност од вкупниот број, 66 лица беа Македонци, 5 Срби, 85 Албанци, 2 Турци, 12 Роми, 4 Бошњаци и по еден припадник на грчката, бугарската и хрватската националност.

Притворените лица се распоредени во простории со капацитет од два до десет кревети, но со оглед на ограничениот капацитет присутна е состојба на голем број легла со душеци на под на кои ноќеваат притворените лица, што укажува на фактот дека поради пренатрупаноста постои состојба на нечовечко постапување во однос на

престојот во оваа институција. За состојба на пренатрупаност придонесува и долгото траење на судските постапки.

Негативна состојба е присутна и во однос на потребата од соодветна вентилација и доволна светлина во притвореничките простории, а секако и во однос на недоволната хигиена за која, согласно куќниот ред, се грижат самите притворени лица. Иако затворските служби обезбедуваат капење еднаш во неделата, сепак недвојбена е негативната констатација за санитарниот јазол во самата притвореничка просторија, која не овозможува елементарно одржување на хигиената и здравјето. Поради состојбата на пренатрупаност, имајќи го предвид бројот на вработените во службата за обезбедување и големиот број на спроводи до судовите, притворените лица имаат престој на чист воздух во текот на денот не повеќе од 30 минути, што се оценува како недоволно во состојба кога повеќето притворени лица престојуваат во Затворот и по 180 дена.

Од увидот во службената документација на Затворот во однос на притворените лица, при посетата е утврдено дека од почетокот на 2008 година до денот на посетата (18.06.2008 година) биле издржани 26.767 притворенички денови во однос на 424 притворени лица, односно во наведениот период просечното дневно присуство во Одделението за притвор изнесувало 158 лица. Во истиот период биле извршени 2.527 здравствени прегледи на притворени лица, а 131 притворено лице по одобрение на истражниот судија биле упатени на специјалистички прегледи во Клиничкиот центар во Скопје. Исто така, од увидот во службената документација е констатирано дека во првите пет месеци од оваа година биле остварени вкупно 1.534 посети на притворени лица по одобрение на истражниот судија.

Исхраната на притворените лица е организирана на начин што храната се подготвува во затворската кујна, која функционира со инвентар со изминат рок на употреба. Храната ја подготвува вработено лице – готвач на кое му помагаат четири осудени лица, а за исправноста на храната се грижи затворскиот лекар. Притворените лица, согласно законските прописи, редовно добиваат и пакети со прехранбени продукти од нивните семејства.

За здравствената заштита на притворените лица се грижи здравствената служба во која се вработени еден лекар и две медицински сестри. Поради потребата за обезбедување здравствена помош на притворените лица затворската управа организира работа во смени за што е вработен уште еден лекар врз хонорарна основа. Од разговорот со медицинскиот персонал и увидот во документацијата општ е впечатокот дека вработените во оваа служба се соочуваат со тешкотии да обезбедат вистински здравствен сервис. Притоа, недвојбена е констатацијата дека расположливиот просторен капацитет на здравствената служба не одговара на здравствените стандарди.

Имено, истите простории се користат за преглед, за преврски, за здравствена администрација и за обезбедување на терапијата и чувањето на лекарствата. Неопходно е потребно обезбедување на уште една просторија за здравствената служба со што би се подобриле условите за работа, но би се обезбедила и неопходната интимност на пациентот кога има потреба од интервенција. Од друга страна, констатирано е дека притворените лица не се здравствено осигурани, што е спротивно на прописите за здравствената заштита.

При посетата на Одделението за притвор во Затворот Скопје, со цел да се добијат сознанија за постапувањето со притворените лица, беше разговарано по случаен избор со 9 притвореници, од кои 6 од машки и 3 од женски пол. Од остварените разговори недвојбен е впечатокот дека притворениците имаат поплаки во однос на времетраењето на мерката притвор и се жалат на долгорайните судски постапки. Во однос на постапувањето на службените лица кон нив не беа изнесени поплаки.

ЗАТВОР БИТОЛА

Затворот Битола функционира од 1958 година во стари објекти кои се одржуваат во границите на финансиските можности и би можело да се каже дека ги задоволуваат потребите за кои се наменети.

Во Одделението за притвор на установата, постојат 20 ќелии од кои 18 се користат за притворените лица, а 2 се користат како самици за осудените лица кои ги прекршуваат правилата на Затворот и им се изрекува дисциплинска мерка - упатување во самица.

Во моментот на увидот од вкупно девет притворени лица, имаше седум лица кои издржуваа мерка притвор, сите од машки пол. Останатите двајца притвореници во моментот на увидот биле упатени во Психијатриската болница во Демир Хисар заради вештачење на нивната душевна и ментална состојба. По етничка припадност, притворените лица беа: 4 Албанци, 3 Роми и 2 Македонци.

Просториите за притворените лица во Затворот Битола се со големина од 2м x 2м x 3,5 м и може да се каже дека ги задоволуваат бараните стандарди од 9м³ за секое лице. Во просторијата со преграден ѕид од околу 1,5 м висина е одделен тоалетот со санитарен јазол. Просториите се опремени со метални масички со димензии 50 x 50 см. Креветите се метални, сместени на катови и со стари душеци. Вентилацијата во просториите се состои од отвор во горниот дел од ѕидот кон ходникот кој е обезбеден со железни решетки. Воздухот во просториите доаѓа од прозорците во ходникот. Загревањето на просториите се врши од радијаторите во ходникот. Подот во некои простории е целосно обложен со плочки, а во некои делумно

со плочки, а делумно со штици. Притворените имат право на сопствена постелнина и облека. Очигледна е констатацијата дека вентилацијата, осветлувањето и затоплувањето на притвореничките простории не соодветствуваат со стандардите.

Храната за притворените лица се обезбедува од затворската кујна и се состои од три дневни оброци подготвени согласно Правилникот за таблиците, составот и енергетската вредност на прехранбените артикли со претходно составена и јавно објавена листа на јадења за цела седмица.

Од разговорот со притворениците, а потврдено и од службените лица, утврдено е дека на овие лица не им е дозволено да примаат храна и цигари од надвор. Едно притворено лице во разговорот укажа дека поради тоа има постојани здравствени проблеми бидејќи требало да јаде посебна храна. Доколку постои потреба од друга храна, тоа се обезбедува од затворската кантина во која е можно да се набавува само сува храна. Забраната за внесување храна од надвор е по наредба од директорот на Управата за извршување на санкции со која, исто така, се забранува работно ангажирање на притворените лица во кругот на затворот, а од разговорот со притворениците беше утврдено дека ниту еден од нив не знае за правото да бара работно ангажирање. Забраните за прием на пратки со храна и за работно ангажирање на притворените лица е во спротивност со меѓународните и со домашните стандарди за постапување со лица спрема кои е определена мерката притвор.

Хигиената на притворените и просториите каде се сместени, на прв поглед беше на задоволително ниво. Просториите беа релативно чисти и за нивната хигиена се грижат самите притвореници. Постелнината на креветите се менува двапати месечно, а за секој притвореник е дозволено капење еднаш седмично.

При посетата беше разговарано со сите седум притворени лица и тие немаа забелешки во однос на постапувањето и односот на службените лица. Посетите им се дозволени редовно, потребите од лекарски прегледи секогаш им се овозможени, но заедничко за сите притвореници е тоа што сите изјавија дека дневните прошетки кои треба да бидат 2 часа, редовно се скратени на 15 - 30 минути. Двајца притвореници во разговорот напоменаа дека на надзорниците им предале писма за нивните семејства, но семејствата писмата не ги примиле. Во врска со остварувањето на правата на притворените лица за примање, односно испраќање поднесоци, според заповедникот тоа се одвива исклучиво со дозвола од истражниот судија, поточно, писмената во затворен плик најпрво се доставуваат до судијата, кој понатаму одлучува дали пратката ќе биде доставена до адресираното лице или орган. При посетата на установата беше извршен и увид во книгата за евидентирање на писмената, во која се внесени податоци за: видот на писменото, адреса на примачот, датум и час на приемот и потпис на службеното лице кое ја примило пратката. Во евиденцијата не беа запишани писмената на притворениците кои се пожалија на недоставувањето.

За правата и обврските од куќниот ред притворениците се информираат при приемот во Затворот, а исто така во Одделението за притвор на видно место е истакнат Куќниот ред на установата.

Што се однесува до обврската на истражните судии редовно да ги посетуваат притворените лица со цел да се информираат за нивната состојба и за третманот во установата, сите притвореници кажаа дека во последните шест месеци биле посетени трипати од страна на судии од Основниот суд во Битола и тоа: на 23.02.2008 година, 28.03.2008 година и на 28.05.2008 година.

Од извршениот увид и остварената посета неспорна е констатацијата дека на притворениците им се ускратува нивното право за движење на отворен простор во траење од најмалку 2 часа дневно, предвидено во член 210, став 1 од Законот за кривична постапка. Исто така, на притворениците им е ускратено правото да се хранат на свој трошок, предвидено во член 210, став 2 од Законот за кривична постапка. Ист е заклучокот и во однос на правото за постојан надзор, право кое нередовно се остварува од страна на судот.

Имено, за начинот, третманот и остварувањето на правата на притворените лица, претседателот на судот или од него определен судија, е должен, согласно членот 213 од Законот за кривична постапка, да врши надзор во затворот и на тој начин да функционира надзорната улога на судот, право кое нередовно се остварува од страна на судот.

Покрај тоа, несфатлив е впечатокот дека на притворените лица не им се дава правна совет за правото да побараат од истражниот судија, односно претседателот на советот, во спогодба со управата на Затворот, да се разгледа можноста за нивно работно ангажирање во установата, предвидено во член 210, став 3 од Законот за кривична постапка. И на крајот, недвојбен е заклучокот дека просториите за издржување на мерката притвор се крајно запуштени, со стари душеци кои веќе одамна од хигиенски причини требало да се заменат со нови; делот определен за тоалет исто така, заради неговата старост и запуштеност е извор на можни инфекции и болести, односно со еден збор издржувањето на мерката притвор во такви простории претставува повреда на човековата личност и достоинство.

ЗАТВОР – ПРИЛЕП

Објектите на Затворот Прилеп се изградени во 1991/92 година. Од 05.03.2008 година оваа институција започна со работа како самостојна установа - Затвор Прилеп, која претходно била во состав на КПУ-Затвор Битола, а во овие простории било сместено отвореното одделение. Објектите со помош на странска донација се реновирани исто како и внатрешниот инвентар кој е обновен или заменет со нов.

Исхраната на притворените лица се врши од затворската кујна, но секој притвореник има право и на храна донесена од надвор. Иако запознат со наредбата на директорот на Управата за извршување на санкции со која се забранува внесување храна, директорот на затвор Прилеп сепак тоа го дозволува и до сега немало пријавено случај за труење со храна.

На влезот во објектот видно е истакнат кукниот ред на Затворот со чија содржина е информиран секој притвореник при неговото доаѓање во установата.

Директорот информираше дека од моментот на започнувањето со работа на Затворот во посета на притворените лица нема дојдено ниту претседателот на Судот, ниту пак судија од Основен суд Прилеп, за да ја провери состојбата со притворените лица и нивниот третман, освен во врска со некои предмети за кои е во тек истражна постапка.

Посетите на притворениците од страна на службени лица (адвокат обвинител, истражен судија и сл.) се вршат исклучиво со решение на истражен судија, додека пак за други посетители е дозволена посета двапати во месецот.

Никој од притворените лица не побарал работно ангажирање додека е во притвор. Потребата од итни телефонски разговори затворениците ја вршат преку службениот телефон на Затворот. Писмени поднесоци на притворениците уредно се доставуваат до другата страна, а за тоа се води писмена евиденција.

Сите притвореници секојднево одат на прошетки во траење од 1 - 2 часа во посебен двор кој го користат само притворениците. На едната страна од зградата има изградено набљудувачница, од каде притворениците се надгледуваат за време на прошетките.

При увидот е констатирано дека Затворот во истражниот дел, располага со 10 простории за притвор, а во моментот на посетата во истите престојуваа седум притвореници, сите од машки пол, со етничка припадност - Македонци. За време на увидот беше разговарано со притворениците и заедничко во нивните изјави е дека ниту еднаш не биле посетени од судија или од претседателот на судот. За односот на службените лица кон нив, ниту еден притвореник не се пожали на нивното однесување. Напротив, сите укажаа дека односот на вработените е коректен и задоволителен, меѓутоа искажаа незадоволство дека прошетките иако секојдневни се кратки, во просек по 15 минути до половина час.

Просториите во кои се сместени притворениците се со капацитет од 3 и 5 кревети. Просториите со три кревети се со димензии 3м x 4м x 3м, а тие со пет кревети се со димензија од околу 15 м². Креветите се нови, со нови душеци и постелнина. Дневното осветлување е природно преку правоаголни отвори во самата просторија кои излегуваат во салонот од каде се врши директно проветрување и осветлување на просториите. Санитарните јазли се нови и во добра состојба. Подот е бетонски и

обложен со линолеум. Секоја просторија има метална масичка и столче. Хигиената во овие простории ја одржуваат самите притвореници. Постелнината се заменува двапати месечно, а секој притвореник личната хигиена ја одржува со капење еднаш седмично, во зеднички простории за капење кои се нови и со нова санитарија.

Како општа констатација од извршената посета недвојбено се наметнува фактот дека условите за престој на притворените лица во Одделението за притвор на Затворот Прилеп ги задоволува стандардите. Меѓутоа на притворениците им се ускратува правото за движење на отворен простор во траење од најмалку 2 часа дневно, предвидено во член 210, став 1 од Законот за кривична постапка, како и правото за постојан надзор, од страна на председателот на судот или од него определен судија, предвидено во член 213 од Законот за кривична постапка. Секако, неприфатливо е оневозможувањето притворените лица да побараат од истражниот судија, односно претседателот на советот, во спогодба со Управата на затворот, да се разгледа можноста за нивно работно ангажирање во Установата, предвидено во член 210, став 3 од Законот за кривична постапка.

ЗАТВОР ТЕТОВО

Објектот на Затворот Тетово е лоциран во централното градско подрачје изграден во 1963 година. Во Затворот функционира одделение за притвор кое се наоѓа во приземниот дел од зградата со 12 простории и капацитет од 20 кревети од кои само една просторија е наменета за притвор на лица од женски пол, а останатите простории се наменети за притвор на лица од машки пол.

Притворскиот дел е поделен на две крила: лево крило (стар дел) со 8 простории и десно крило (нов дел) со 4 простории кои се доградени во 2004 година. Во две од просториите е можно сместување на по четири притвореници, а останатите се наменети за сместување на по две лица.

На денот на посетата мерката притвор се извршуваше спрема 9 лица, сите од машки пол, од кои седум лица припадници на албанската заедница, државјани на Република Македонија и еден припадник на ромската заедница од Косово.

Приемот на притворените лица се врши од страна на надзорниците од служба за обезбедување и се евидентира во Дежурна книга и Регистар на притворени лица, кои беа дадени на увид и беше констатирано дека уредно се водат и пополнуваат.

Здравствената заштита на притворените лица се обезбедува преку задолжителен лекарски преглед при приемот на притвореникот, како и по потреба и на барање од притвореникот, со ангажирање лекар по договор за дело.

Храната се обезбедува од затворската кујна. Кујната е реновирана при крај на 2007 година и опремена е со нова опрема за готвење и прибор за исхрана, а исто така, согласно законот, дозволен е прием на храна донесена при посета од роднините.

Облеката и средствата за лична хигиена ја обезбедуваат притворените лица и до сега немало случај притвореник да бара установата да му обезбеди облека. Постелнината се обезбедува и одржува од установата, а допишувањето и испраќањето на молби и поплаки се дозволува редовно на барање и на трошок на притвореното лице. Во Притвореничкото одделение достапни се весници, книги и други работи кои се обезбедуваат на барање и на трошок на притвореното лице. Согласно законските прописи посетите на притворените се овозможуваат врз основа и на начин наведен во одобрение на истражен судија. Секоја посета се евидентира со Рапортна книга, а примерок од одобрението се чува во досието на притвореникот што беше констатирано од извршениот увид во истата, како и во неколку досиеја на притворени лица.

За разлика од останатите надлежни судови единствено претседателот на Основен суд Гостивар врши редовно неделен надзор и посета на притворените лица.

При посетата беше овозможен увид во Одделението за притвор и по случаен избор во присуство на неколку надзорници беа отворени три простории - ќелии (две во стариот и една во новиот дел) при што беше разговарано со притворените лица.

Во разговорот притворениците изјавија дека не се запознаени со нивните права и не им беше познато дали постои Правилник за куќен ред на установата. Тие наведоа дека немаат забелешки на условите за сместување и обезбедување на нивните барања и дека се задоволни со квалитетот на храната.

Разговорот беше воден во присуство на надзорниците за кои изјавија дека немаат забелешки за работата на службата за обезбедување и односот на надзорниците кон нив. При тоа, не изразија желба на наш предлог за разговор без присуство на надзорниците.

Старите просториите во поглед на состојбата и опременоста не се разликуваат посебно од новите освен по тоа што подот во старите е од керамички плочки, а во новите простории од ламинат, како и преградниот ѕид со кој формално се одделува санитарниот од другиот дел на просторијата е подигнат до одредена висина во старите, а во новите простории е изведен до висина на таванот.

Светлото во ќелиите е слабо, прозорските окна, кои воедно се единствена вентилација, се високо поставени над вратите, обезбедени со решетки и позиционирани кон ходникот, па речиси нема природно осветлување, а во ќелијата има само една сијалица.

Просториите се опремени со дрвени кревети на спрат и мала дрвена масичка (недоволна за истовремено користење од две лица), недостасува орман за сместување на облеката и другите предмети за лична употреба кои притворениците ги чуваат расфрлени или во патнички торби и најлони.

За одржување на хигиената во просториите се задолжени притворениците. Хигиената е на ниско ниво, секоја просторија е снабдена со пластична кофа наменета за ѓубре, а поради честите рестрикции на вода се користи за чување вода за потребите на тоалетот.

Во стариот дел има бања со тоалет, туш со када и бојлер за топла вода наменети за неделно бањање на притворениците која надзорниците нерадо ја покажаа и тврдеа дека повеќе не се користи. Бањата делува крајно запуштено и руинирано без знаци за редовно одржување хигиена. За новоизградените бањи (три кабини една до друга одделени со преградни ѕидови) иако надзорниците тврдеа дека се користат, од увидот се добива впечаток дека се уште не се оспособени за употреба на што укажува и фактот дека нема инсталирано бојлер за топла вода, а пред кабините беа ставени неколку стари столови.

ЗАТВОР ГЕВГЕЛИЈА

При посетата на 25.06.2008 година на Одделението за притвор на Затворот Гевгелија утврдено е дека оваа установа располага со 6 простории за притворени лица со капацитет од 14 кревети. Просториите се одвоени од затворскиот дел каде престојуваат осудените лица. Во притвореничкиот дел функционира систем опремен со камери преку кој се надгледува движењето на службените лица во ходнокот и движењето на притворените лица кога се на прошетка на свеж воздух.

Инаку, просторите каде се сместени притворените лица имаат дневна светлина и вентилација. Постелината е стара и нечиста, а во однос на хигиената, самите притвореници треба да придонесуваат за нејзино одржување. Храната која се внесува во овие простории треба да се чува на несоодветни места поради што затворската служба треба да постави пластични корпи (рафтови) за да се запази хигиената на храната, која во моментот на посетата беше ставена на подот.

Освен овие простории постои и просторија – амбуланта каде се вршат лекарски прегледи. Просторијата има дневна светлина и вентилација, опремена е со кревет за преглед и медицински шкаф каде е сместена аптека со најнеопходните лекови. Лекарот доаѓа на повик и врши рутински посети. Друг медицински персонал нема, ниту пак тим од психолог и социјален работник кој, покрај здравствената заштита, би ја анализираше и генезата на психолошкиот и социјален статус на притвореникот. Просторијата е чиста и одговара на стандардите за хигиенски услови.

Во овој оддел постои и посебна просторија за остварување на правото на посета на притворените лица и во зависност кој е посетителот и со каква дозвола и цел доаѓа сопруга, деца, бранител или истражен судија, службените лица при Затворот го определуваат временскиот интервал за посета. Во Одделението за притвор постои

и просторија каде се сместуваат осудени лица кои не го почитуваат куќниот ред на установата, а во случај кога оваа просторија е слободна се користи за сместување на притвореник од женски пол, доколку има такви.

Во моментот на посетата, во две простории имаше 4 (четири) притвореници, сместени по двајца. Во едната просторија беа двајца државјани на Романија кои по спроведена истрага се осомничени за кривично дело кражба. Поради немање преведувач од романски јазик не можеше да се оствари разговор подетално. Во другата просторија беа сместени двајца притвореници: еден бугарски државјанин со определен притвор до правосилност на пресудата, а другиот Македонец. Во разговорот, бугарскиот државјанин беше револтиран од времетраењето на притворот и неажурноста на судот во однос на одолжувањето на кривичната постапка.

Притворените лица во разговорот не изнесоа поплаки од третманот во Затворот, ниту на односот на службените лица кон нив. Изјавија дека имаат контакти со најблиските и со бранителите, а бугарскиот државјанин наведе дека има и посебен медицински третман во однос на медатонската терапија, определена поради зависност од дрога.

Особено е загрижувачка состојбата со неекипираноста на персоналот. Не постои лекарски тим кој континуирано би се грижел за здравствената состојба на притворените лица. Исто така, непобитен е фактот дека не се почитуваат меѓународните стандарди за обезбедување нужни услови за сместување на притворените лица, нивно работно ангажирање, како и контакти со стручни тимови од што зависи и запазувањето и градењето на моралниот и психички интегритет на личноста на притвореното лице.

ЗАТВОР ОХРИД

Во Затворот Охрид на денот на посетата, престојуваа 7 притворени лица, од кои според етничка припадност 5 Македонци, 1 Албанец, државјанини на Република Македонија и еден странски државјанин од албанско потекло.

Просторот во кој беа сместени притворените лица делумно ги задоволува стандардите. Просториите беа чисти и уредни, со доволно светлина. Хигиената во просториите беше на задоволително ниво. Секоја просторија е опремена со четири кревети кои се во добра состојба. Вентилацијата во просториите е соодветна, а санитарииите ги задоволуваат стандардите.

Во разговорот притворените лица изразија задоволство од третманот и односот на персоналот према нив, како и од исхраната и слободното време за одмор и движењето надвор од просторијата во текот на 24 часа во траење од 2 часа во денот.

Притворените беа задоволни и со остварувањето на правото на посета и комуникација со надворешниот свет, со роднини и адвокати кои се одржуваат во посебна просторија.

Притворените лица изјавија дека редовно се вршат лекарски прегледи од страна на лекар по што беше извршен увид во просторијата за преглед од 12 м² која ги исполнува пропишаните општи услови. Опременоста на просторијата за здравствени прегледи е на просечно ниво, добро осветлена и има вентилација. Во Затворот се води регистар и матична евиденција за сите притворени лица и за секого има отворен картон со евиденција за издавање рецепти и лекови.

Што се однесува за исхраната на притворените лица утврдено е дека редовно се прави месечен преглед на листата на јадење која е калорична и се добива трипати на ден што ги задоволува сите стандарди за квалитетна исхрана и вода за пиење со претходна согласност и увид на самото место, а одобрено од страна на директорот и потпишано од лекар. Сите притворени лица искажаа задоволство од исхраната.

Од извршениот увид во оваа казнено - поправна установа оценето е дека ги исполнува минималните технички услови и намената, просториите се доволно осветлени, има санитарни јазли и вентилација, но не се доволно опремени.

Регистрите и матичната евиденција за секој притвореник се уредни, уредна е и лекарската документација, но посебен проблем со кој се соочува оваа институција е фактот што нема вработено лекар, туку за здравствената заштита на притворените лица се грижи само лекар специјалист - невропсихијатар ангажиран со договор за дело, кој само еднаш седмично престојува во затворот.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА И ПРЕПОРАКИ

Имајќи ги предвид изнесените состојби во однос на извршувањето на мерката притвор констатирано е дека условите за престој и третманот на притворените лица во целост не функционира во согласност со стандардите утврдени со Законот за кривичната постапка и меѓународните норми. Присутна е пренатрупаност во одделенијата за притвор, несоодветна здравствена заштита, лоши хигиенски услови во кои престојуваат притворените лица, едноличност на храната и отсуствува редовен надзор од страна на судот кој ја изрекол мерката притвор. Во овој контекст неопходно е потребно надлежните органи да ги имаат предвид подолу изложените препораки за подобрување на севкупните состојби во спроведувањето на мерката притвор.

1. ЗАОКРУЖУВАЊЕ НА ПРАВНАТА РАМКА ЗА ПОСТАПУВАЊЕ СО ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА

Неприфатлива е примената на правилник за куќниот ред во притворот донесен во 1977 година, поради што неопходно е потребно донесување на нов подзаконски акт за постапување со притворените лица согласно одредбата на членот 194, став 4 од Законот за кривичната постапка, со кој министерот за правда го уредува начинот на прием, распоредувањето и постапувањето со притворените лица во одделенијата за притвор во казнено - поправните установи.

2. ИНТЕНЗИВИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИТЕ ЗА ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИТЕ КАПАЦИТЕТИ ВО ОДДЕЛЕНИЈАТА ЗА ПРИТВОР

Континуираната пренатрупаност во одделенијата за притвор, а особено во Затворот Скопје претставува повреда на човековите права на лицата кои се наоѓаат во овие установи. Познато е дека во текот на оваа година започнаа активностите за подобрување на просторните услови како на осудените, така и на притворените лица. Неопходно е интензивирање на градежните работи и нивно навремено завршување се со цел да се создадат похумани просторни услови соодветни на човековото достоинство. Во спроведувањето на оваа активност потребно е да се посвети соодветно внимание на Препораката P(99)2 на Комитетот на министрите на Советот на Европа.

3. СМЕСТУВАЧКИ КАПАЦИТЕТИ – УСЛОВИ ЗА СМЕСТУВАЊЕ

Состојбата со условите за сместување на притворените лица е загрижувачка. Очигледно е дека не се одвојуваат финансиски средства за подобрување на условите за сместување и набавка на кревети, душеци и постелнина за одделенијата за извршување на мерката притвор.

Имено, сместувачките услови треба да ги задоволуваат основните хигиенски услови, да бидат соодветно опремени, да имаат адекватна вентилација и природна светлина, како и да се обезбеди 9 м³ простор за секое притворено лице.

Подобрувањето на условите за сместување на притворените лица исклучително се однесува на примената на минималните стандарди кои обезбедуваат хумани и пристojни просторни услови за престој на оваа категорија лица лишени од слобода, поради што се препорачува стандардизација на сместувањето согласно здравствените и хигиенските потреби, како и климатските услови, и секако обезбедување на неопходниот инвентар за секое притворено лице.

4. КАДРОВСКА СОСТОЈБА И ЕДУКАЦИЈА

Кадровската состојба во казнено - поправните установи не е задоволителна, особено во однос на бројот на припадниците на службата за обезбедување. Проблемот е присутен повеќе години, иако минатата година беа преземени активности за вработување на потребниот кадар.

Кадровската неекипираност во установите создава атмосфера на несигурност кај постојните вработени и едновремено претставува и пречка за успешно спроведување на работните задачи. Недозволиво е поради кадровска неекипираност да не се остварува спроводот на притворените лица и да се одлагаат закажаните рочишта пред надлежните судови. Во овој контекст се препорачува кадровско екипирање со професионални кадри, водејќи сметка за правична и соодветна застапеност на припадниците на сите заедници, како и на половата застапеност.

Персоналот, по правило, треба да работи со полно работно време како професионален затворски персонал и да има статус на граѓанска служба со одредени мерки на безбедност, чијашто намена е чување на доброто поведение, ефикасност, добро телесно и душевно здравје и соодветни степени на образование. Од друга страна неопходно е потребно да се преземат мерки за формирање тренинг центар, согласно одредбата на членот 67 од Законот за извршување на санкциите и Правилото 81 од Европските затворски правила. Стручната надградба е основен предуслов за професионално извршување на работните задачи.

5. ХИГИЕНА

Општа констатација е дека во поголемиот број на одделенијата за притвор во казнено-поправните установи мерката притвор се спроведува во нехумани услови. Посебно загрижува состојбата со хигиената во притвореничките простории и во просториите во кои се чува и подготвува храната.

Редовното одржување на просториите и хигиената се неопходни претпоставки за зачувување на здравјето на притворените лица. Просториите треба редовно да се чистат и проветруваат. Исто така, потребно е да се подобри осветлувањето и затоплувањето на просториите, како и редовно да се обновува инвентарот.

6. ИСХРАНА НА ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА

Количината и квалитетот на храната на осудените лица е недоволна и несоодветна со пропишаните стандарди, иако оваа категорија на лица лишени од слобода редовно добива прехранбени продукти од семејствата. Главните оброци најчесто се подготвуваат од неколку прехранбени продукти: грав, компир и макарони, а

евидентен е и недостиг на потребен прибор за исхрана. Очигледно е дека во однос на исхраната не се постапува согласно законската регулатива со која е утврдена нормативата за најмалку 12 500 калории по секое притворено лице. Исто така, недостасува разновидност во исхраната, како и подготовка на посебна храна за посебни категории притворени лица, како на пример: бремени жени, помлади притвореници, вегетаријанци и др.

Храната и водата како неопходно потребни за одржување на животот, задолжително се во средиштето на вниманието во функционирањето на казнено - поправните установи. Квалитетот на храната, нејзиното сервирање и послужување можат да бидат главен фактор при оценувањето за грижата и одговорноста на управата спрема притворените лица. Поради посебното значење на исхраната, потребно е во затворските установи постојано да се води грижа за набавката на храната, а при нејзиното сервирање и послужување да се применуваат здравствените стандарди. Храната и водата треба редовно да се проверуваат од лекарот во установата.

Задолжително е потребно да се обезбеди разновидност на исхраната со поголема застапеност на овошје и зеленчук.

7. ПОСТЕЛНИНА И ЛИЧНА ХИГИЕНА

Присутен е недостаток на постелнина чие одржување не е на задоволително ниво. Одржувањето на личната хигиена на притворените лица е загрижувачка поради неисправноста на уредите во санитарииите. За надминување на овој проблем неопходно е потребно редовно да се обезбедуваат финансиски средства со цел да се набавуваат потребните средства за одржување лична хигиена и за набавка на постелнина.

8. ПОСЕТИ И ДВИЖЕЊЕ НА СВЕЖ ВОЗДУХ НА ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА

Дозволата за посети на притворените лица е во надлежност на судот кој ја определил мерката притвор, а посетите се реализираат по добиено одобрение од судот во простории на казнено - поправните установи. Времетраењето на посетите на притворените лица е ограничено на 60 минути, но не ретко се случува, особено во Затворот Скопје, посетите да траат пократко поради пренатрупаноста во притворот и немањето доволно просторен капацитет за остварување на правото на посета.

Посебен проблем претставува движењето на притворените лица на свеж воздух. Определеното времетраење на посетите од два часа не се почитува.

Немањето доволен персонал за надзор и пренатрупаноста на притворот оневозможува непречено користење на ова загарантирано право.

Поради ваквата неприфатлива состојба препорачливо е надлежните органи во текот на активностите за подобрување на условите во одделенијата за притвор и екипирањето на службата за обезбедување, да создадат претпоставки за доследно остварување на правото на посета и движење на свеж воздух на притворените лица.

9. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА НА ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА

Со исклучок на одделенијата за притвор во Затворот Битола и Затворот Скопје нема постојано вработен медицински персонал, па здравствената заштита на притворените лица се организира со склучување договори со медицинските центри или со приватни здравствени установи. Со овој начин како што е организирана здравствената заштита се оневозможува остварувањето на задолжителен и навремен преглед на притвореникот при приемот и отпустот од извршувањето на мерката притвор, а секако и во текот на нејзиното спроведување. Казнено - поправните установи во однос на здравствената заштита се соочуваат со проблем од недостаток на лекови и медицинска опрема. Недостатокот на буџетски средства е присутен и во однос на оваа проблематика.

Затворските установи, по правило, треба да имаат здравствени служби кои се организирани според општо прифатените стандарди, што е од особено значење за затворската средина. Професионалноста и ефикасноста на здравствените работници потребно е да се одржува на високо ниво со постојано обновување, развивање, ostruchuvanje и редовен надзор од страна на надлежен орган. Грижата за здравствената состојба на притворените лица е обврска што произлегува од домашните и меѓународните стандарди, на што упатуваат и Препораката Р (93) 6 за затворските и криминолошките аспекти на контролата на заразни болести и други здравствени проблеми и Препораката Р (98) 7 за етичките и организациските аспекти на здравствената заштита во затворот, донесени од Комитетот на министрите на Советот на Европа.

Во функција на надминување на оваа состојба се препорачува вработување на лекари и помошен медицински персонал во секоја казнено - поправна установа и редовна набавка на медицинска опрема и медикаменти.

10. ПРАВО НА ПРАВНА ЗАШТИТА И НАДЗОР ВО ОСТВАРУВАЊЕТО НА ПРАВАТА НА ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА

Заложбата за доследност во почитувањето и остварувањето на правата на притворените лица последователно подразбира и функционирање на инструменти за

правна заштита. За таа цел во отсуство на вистинска процедура и практика во врска со овој проблем, потребно е законски утврдените инструменти за поднесување поплаки, претставки и жалби од страна на лицата лишени од слобода да стигнуваат до адресантот.

Од друга страна примената на меѓународните стандарди и домашните прописи во однос на почитувањето на правата на притворените лица претпоставува, помеѓу другото, и редовно следење на состојбите и континуирано вршење надзор од страна на надлежните судови и од Управата за извршување на санкциите.

Во последните години отсуствува остварувањето на надзорната функција, а претседателот на судот или овластениот судија врши само формални посети и неговата улога е многу ограничувачка, а отсуствува и стручно - инструкторскиот надзор од страна на инспекторите од Управата за извршување на санкциите.

Следењето на почитувањето на загарантираните права на притворените лица упатува на редовно остварување на надзорната функција на судот и Управата за извршување на санкциите и нивна меѓусебна соработка, но и соработка со Народниот правобранител, со оглед дека стручно - инструкторскиот надзор и надзорот од страна на судот претставуваат услов за непречено остварување на правата на притворените лица и превентивен предуслов за навремена заштита кога се повредени загарантираните права.